Aktuell litteratur

Om finlandssvenskan på engelska

Det kan betraktas som en rätt stor händelse att den respekterade språksociologiska tidskriften *International Journal of the Sociology of Language* ägnat ett specialnummer åt finlandssvenskarna och det svenska i Finland i årgången 2007. Volymen som redigerats av Karmela Liebkind, Tom Moring och Marika Tandefelt bär titeln *The Swedish-Speaking Finns* och den består av åtta specialstudier i centrala finlandssvenska frågor skrivna av finländska språk- och samhällsvetare eller i vissa fall av utländska experter. Resultatet är ett digert informationspaket som ger en bred och mångsidig inblick i svenskans och finlandssvenskarnas existensvillkor i Finland demografiskt, institutionellt och språkligt. Som Karmela Liebkind i sin introduktion påpekar, har man inte skrivit så mycket om finlandssvenskarna på engelska. Betecknande för detta är att det inte finns någon vedertagen engelsk benämning för nationaliteten och den språkliga varieteten; i litteraturen stöter man på uttryck som *Fenno-Swedish*, *Finland Swedish* eller som här, det något paradoxala *Swedish-speaking Finns*. Man får hoppas att denna volym bidrar till en markant ökning av kunskapen om den svenskspråkiga befolkningen och tvåspråkigheten samt dess lösningar och konsekvenser i Finland.

Artiklarna i *The Swedish-Speaking Finns* erbjuder en allmän orientering om den finlandssvenska populationen och tvåspråkighetens villkor i Finland, beskrivningar av finlandssvenskarnas centrala institutioner samt några studier av den finlandssvenska ungdomens identitet och språkkunskaper. I den orienterande delen jämför Kenneth D. McRae Finlands tvåspråkighetsmodell med tre andra stater där man försökt ge språkliga rättigheter åt fler än en språkgrupp: Belgien, Kanada och Schweiz. Det mest slående i jämförelsen är att de jämförda parterna, till skillnad från Finland, representerar federala statliga lösningar, vilket möjliggör att man upprätthåller territoriala gränser mellan olika språk. Visserligen har Finland en territorial språkgräns när det gäller Åland, men i fastlandet lever språkgrupperna sida vid sida med sina egna institutioner. McRaes studie visar att territoriala gränser lyckas trygga ett språks existensvillkor mycket effektivare än flexiblare institutionella modeller.

Språkpolitiska lösningar har med historisk utveckling att göra, och de kan också påverka den. I detta perspektiv kompletteras McRaes artikel av Marika Tandefelts och Fjalar Finnäs historisk-demografiska studie av svenskan i Finland och finlandssvenskarna. Tandefelt och Finnäs ger först en snabb lektion i det svenska språkets utveckling och sociala betydelse i Sverige och Finland, sedan beskrivs de diakrona trenderna i den språkliga demografin i Finland. Det mest avgörande för utvecklingen har varit urbaniseringen varigenom finsk inflyttning starkt påverkat den språkliga balansen i traditionella svenska regioner. I samband med inflyttning blir också tvåspråkiga äktenskap vanligare, och ett avsnitt reserveras för trenderna i språkvalen, som numera gynnar svenskan, i sådana äktenskap.

I sektionen om finlandssvenska institutioner behandlar Maria Kreander och Jan Sundberg den finlandssvenska politiska rörelsen kring Svenska folkpartiet samt dess beroende av svenskspråkig frivillig föreningsverksamhet. Ett viktigt budskap

i artikeln är att enspråkigt svenska föreningar garanterar finlandssvensk kulturautonomi och lojalitet mot SFP, medan tvåspråkiga föreningar tenderar att bli enspråkigt finska i praktiken och därmed fungera utan en språkideologisk koppling. Det finlandssvenska medielandskapet diskuteras av Tom Moring och Charles Husband. Den starkaste positionen här har traditionella medier som public service radio och tv samt dagstidningarna, medan kommersiell radio och tv och nyare www-baserade tjänster förekommer sällan på svenska i Finland. Artikeln tar fasta på demografiska faktorer, såsom boendeortens språkförhållanden och personers tvåspråkighet. Dessa påverkar mediekonsumtionen, som i framtiden kan få allt mer splittrade och komplexa drag genom tekniska ändringar i medielandskapet och de enskilda individernas allt mer komplexa kulturidentitet.

Den institution som man inte kan förbise i en artikelvolym av detta slag är den finlandssvenska skolan, som anses ha en viktig identitetsbildande funktion. Anna Slotte-Lüttge tar i sin artikel fasta på den ökande tvåspråkighetens utmaningar i en skolinstitution som ska fungera enspråkigt svenskt. I den samtalsanalytiskt baserade studien visar hon hur tvåspråkigheten kan fungera som en resurs i det normativt enspråkiga klassrummet: kodväxling till finska ger de mer finskspråkiga eleverna möjlighet att delta i diskussionerna samtidigt som de tvåspråkiga eleverna också aktivt deltar i upprätthållandet av det enspråkigt svenska klassrummet. Man märker att de aktivt undviker finska formuleringar, söker efter svenska uttryck och därmed konstruerar finskan som det "andra" språket.

Marianne Broermann har gjort en språklig attitydundersökning där hon jämför finlandssvenska ungdomar med sorbiska ungdomar (en slavisk nationalitet) i Tyskland. Finlandssvenskar och sorber har olika sociohistorisk bakgrund, de förra utgör en rätt privilegierad, trygg minoritet medan de senare har ett turbulent förflutet och en alltjämt otrygg minoritetsstatus. Den största skillnaden som kommer fram i attityderna till språkbruket är bedömningen av språkkompetens och beredskap att använda det egna språket i offentliga domäner: kompetensen och beredskapen är högre bland de finlandssvenska ungdomarna. Men likheterna är också många, som benägenheten att använda det egna språket speciellt som ett privat närspråk, preferensen att använda majoritetsspråket i offentliga domäner samt majoritetsspråkets och engelskans betydande position i ungdomskulturen. Broermann påpekar att finlandssvenskarna inte till fullo utnyttjar sina språkliga rättigheter där det i princip kunde vara möjligt; att hålla fast vid sina rättigheter är för sorberna oftast praktiskt omöjligt emedan en språkligt kompetent samtalspartner (t.ex. hos en myndighet) med stor sannolikhet saknas.

Det komplicerade sambandet mellan språk och identitet utforskas också i Anna Henning-Lindbloms och Karmela Liebkinds bidrag som härvid fokuserar variabeln etnolingvistisk vitalitet. Undersökningen fokuserar på fyra mått på den: individens boendeort, språkliga kontaktnätverk, självbedömd språkkompetens och gruppidentifiering. Som studien visar är den språkligt kulturella identiteten en komplex väv hos tvåspråkiga personer. Ju fler finska nätverk individen har och ju mer finsk dominans det finns på boendeorten desto mer benägen är individen att identifiera sig med det finska och med tvåspråkiga snarare än med det svenska och svenskspråkiga. Av dessa faktorer föds en multipel etnolingvistisk identitet. En multipel identitet orsakar dock inte i sig mindre identifiering med finlandssvenskar; det avgörande är i hur stor utsträckning de språkliga nätverken blir finska.

I volymens sista studie av finlandssvenskar redogör Therese Leinonen och Marika Tandefelt för en jämförande undersökning av språklig kompetens hos finlandssvenska och sverigesvenska universitetsstuderande. Kompetensen testades med ett idiomtest som mätte bemästrandet av stående uttryck och ett lucktest som mätte läsförståelse. Det viktigaste resultatet är att de finlandssvenska deltagarna klarade sig i testen sämre än de sverigesvenska. Regionen och dess relativa svenskhet spelar också en roll för resultaten såväl som testpersonens en- eller tvåspråkighet. Konklusionen är att ju finskare inslag det finns hos och kring personen desto sämre testresultat. Man kunde också säga att den språkliga kompetensen i modersmålet inte verkar vara på samma nivå hos de finlandssvenska universitetsstudenterna jämfört med deras svenska akademiska systrar och bröder i Sverige.

Sammanfattningsvis kan man säga att volymen *The Swedish-Speaking Finns* är en välfungerande översikt över hur Svenskfinland fungerar. För den som tidigare varit någorlunda insatt i finlandssvenska språksociologiska frågor erbjuder den inte så många nyheter men samlar dock mycket fakta på ett ställe. Samtidigt har man inte nöjt sig med en enkel repetition av gammal skåpmat på engelska. Det är glädjande att man berett plats åt innovativa och kritiskt utredande infallsvinklar på medielandskapet, det tvåspråkiga klassrummet och den finlandssvenska språkliga identiteten. Visst erbjuder volymen också en och annan tankeställare vad gäller gångna och framtida språkpolitiska åtgärder i Finland och också vad individens egna språkliga val beträffar. Det skulle vara välkommet med en något liknande, modern framställning av det svenska i Finland skriven på svenska. En bok, eller flera, som man kunde hänvisa till i finländska och nordiska sammanhang och som man kunde använda som referensverk i den högre utbildningen.

Jan Lindström

International Journal of the Sociology of Language 187/188 (2007). Specialnummer med temat "The Swedish-Speaking Finns".

Viktig grundbok om nordistiken i Finland

I Finska vetenskapssocietetens serie *The History of Learning and Science in Finland 1828–1918* har nu den del som handlar om nordistikens historia utkommit. Även om det är hela 43 år sedan den första delen i serien, Hans Hausens *Geology and Mineralogy* (1968), utkom är nordistiken alls inte sist. Bland de obeskrivna ämnena kan man notera svensk folkloristik, historieforskning och filosofi. I och med Pirkko Lilius bok *The History of Scandinavian Language Studies in Finland 1828–1918* är nu alla språkämnen vid Kejserliga Alexandersuniversitetet (i dag Helsingfors universitet) beskrivna.

Att Lilius har gjort en viktig gärning är det ingen tvekan om. I boken får man en överblick över den finländska forskningen i svenska och nordiska språk/nordisk filologi under perioden 1828–1918. Såväl de internationella förebilderna, de livliga forskningskontakterna med framför allt Uppsala och Köpenhamn, som mottagandet av de finländska nordisternas verk i samtiden behandlas ingående. Det går att använda boken som något av ett uppslagsverk eftersom den har ett utmärkt personregister. Också bibliografin i slutet verkar heltäckande, och kan vara till god hjälp för forskare.

Lilius har delat in boken i fyra kapitel. Det första kapitlet beskriver pionjärernas arbeten med språk- och ortsbeskrivningar under 1700-talet och det tidiga 1800-talet innan uppkomsten av ämnet nordisk filologi. Det andra kapitlet behandlar utförligt nordistikens framväxt som vetenskaplig disciplin och forskningsämne vid universitetet i Helsingfors under senare hälften av 1800-talet. Fokus låg under denna period på dialektologi och språkhistoria. Det tredje kapitlet omfattar nya perspektiv och början på den moderna eran inom nordistiken. Nu kompletterades de tidigare forskningsområdena med fonetik, språkvård och didaktik, men språkhistoria, dialektologi och namnforskning hade fortfarande en stark position. Det fjärde och sista kapitlet sammanfattar och granskar utgående från dagens forskningsläge den vetenskapliga verk-

samheten, de centrala forskningsfrågorna och de resultat som uppnåddes under den beskrivna perioden.

Bokens disposition är väl avvägd med större, svepande linjer kompletterade med rätt ingående personporträtt. De personer som särskilt lyfts fram är den första professorn i ämnet A.O. Freudenthal (1836–1911), språkhistorikern och dialektologen O.F. Hultman (1862–1929), fonetikern och språkhistorikern Hugo Pipping (1864–1944), de två namn- och lånordsforskarna Ralf Saxén (1868–1932) och T.E. Karsten (1870–1942) och språkvårdaren Hugo Bergroth (1866–1937).

Intressant är också att läsa om hur den finländska forskningen togs emot i det övriga Norden. De finländska nordisterna publicerade sina forskningsresultat i vetenskapliga tidskrifter både i Finland och i Sverige och i det övriga Skandinavien. Det är påfallande att de finländska språkforskarnas verk kontinuerligt uppmärksammades av bl.a. Adolf Noreen i Uppsala.

Lilius har skrivit boken på svenska, men den har översatts till engelska av översättningsbyrån Valtasana. Positivt är att alla längre citat finns på originalspråket i fotnoter. Men en del problem med översättningen har vi noterat. Det mest tydliga problemet har med ortnamnen att göra.

Forskningscentralen för de inhemska språken har 1997 gett en rekommendation om vilka ortnamn som ska användas i texter på främmande språk, t.ex. engelska, som i korthet kan sammanfattas som att man ska använda namnet på enspråkiga områden på områdets officiella språk (t.ex. *Iisalmi, Mariehamn*) och för tvåspråkiga orter på områdets majoritetsspråk (t.ex. *Porvoo* men *Jakobstad*). Ett undantag i fråga om landskapsnamnen är de fall då landskapet har ett etablerat namn på språket i fråga (t.ex. eng. *Karelia, Lapland, Ostrobothnia*). Men kan man tillämpa denna regel på texter som handlar om t.ex. svenska dialekter eller historiska förhållanden? I denna bok kan man hitta t.ex. följande formulering: "the only completely Swedish-speaking parishes in Uusimaa were Pernå and Sipoo in eastern Uusimaa and Karis, Ingå, Pohja and Tenala in western Uusimaa" (s. 13). Här har översättaren följt de moderna språkförhållandena. På s. 26 hittar man dock Strömfors ("His main informant was a farmer from Strömfors, Arvid Jonsson."), så där har översättaren följt språkförhållandena på 1800-talet. Ännu mer förvirrande blir det när man kommer till Estland där man hittar svenska (eller tyska) och estniska namnformer. Enligt vårt förmenande är det bästa i den här typen av texter som handlar om svenska dialekter och historiska förhållanden att använda det svenska namnet, men gärna förklara det för läsaren. Ett konkret exempel på en tänkbar källa till förvirring för en icke-finländsk läsare är kartan på s. 10, som är tagen ur Klövekorn (1960). Där talas det om Swedish-Österbotten och Swedish-Nyland medan den löpande texten har Ostrobothnia och Uusimaa.

Vi tycker att Pirkko Lilius historik är ett utmärkt grundverk och tror att många kommer att ha stor nytta av den. Men vi föreslår att boken också publiceras i en svensk version. Det är både den och nordistiken vid Kejserliga Alexandersuniversitetet värda.

Charlotta af Hällström-Reijonen
Caroline Sandström

Pirkko Lilius: *The History of Scandinavian Language Studies in Finland 1828–1918*. The History of Learning and Science in Finland 1828–1918, 13 a. Societas Scientiarum Fennica. 2008. 144 s.

Beredskaps- och befolkningsskyddsordlista

I fjol kompletterades TSK:s serie av ordlistor bland annat med en beredskaps- och befolkningsskyddsordlista. Den innehåller ungefär 240 begrepp från områden som riskhantering, säkerhetssituationer, försörjningsberedskap, strålning och myndigheter.

Jag noterar till exempel dosrat (*annosnopeus*), psykologisk defusing (*stressin pikapurku*), triage (*potilasluokittelu*), vital samhällsfunktion (*yhteiskunnan elintärkeä toiminto*), lägesbild (*tilannekuva*) som tydligen inte heter situationsbild på svenska, insatsområde (*painopistealue*) och självskydd (*omatoiminen varautuminen*), där boken visserligen ger egen beredskap som första alternativ.

Det ligger i sakens natur att ord på säkerhet och skydd är frekventa. I Finland har vi Strålsäkerhetscentralen STUK (*Säteilyturvakeskus*), medan Sverige fram till i år hade Statens strålskyddsinstitut och numera har en strålsäkerhetsmyndighet. I ordlistan ingår ordet strålskydd (*säteilysuojelu*). Strålsäkerhet finns inte som svensk motsvarighet till något uppslagsord så osökt inställer sig frågan vad det är för skillnad mellan strålskydd och strålsäkerhet. Apropå strålning noterar jag att boken ger strålningsmätning (*säteilymittaus*), men bara har en bild på en *säteilymittari* utan att ordet ingår som uppslagsord. Jag fick fundera några sekunder innan jag kom på dosimeter eftersom jag samtidigt upptäckte uppslagsordet *säteilylaite* som enligt ordlistan är strålningsalstrande apparat. En snabb sökning visar att merparten av träffarna på strålningsalstrande apparat kommer från Finland, åtminstone på Google.

Det ingår en del ord som gärna hade kunnat utelämnas eller återges på något annat sätt. Ett exempel är befolkningsskydd (*väestönsuoja*) i betydelsen skyddsrum. Befolkningsskydd i den betydelsen är en finlandism som språkvården och flera ordböcker redan länge har avrått från. Ett annat exempel är första akutomhändertagande och första respons (*ensivaste*). Som första alternativ hade det räckt med akut omhändertagande, första och akut blir tårta på tårta. Första respons är ett problematiskt begrepp. För det första kan man undra om det ska heta första respons eller första responsen och för det andra förefaller begreppet nästan bara ha slagit igenom inom Finlands Röda Kors. Om det finns andra bättre alternativ, vill jag inte uttala mig om, utan nöjer mig med att säga att webbträffarna på uttryck med first responder är ganska många i räddningstexter från Sverige. För det tredje vill jag nämna att registret har begreppet samhällets livsviktiga funktion med tillägget se samhällets vitala funktion. Under uppslagsordet finns dock inte samhällets livsviktiga funktion. Var det tänkt som ett andra alternativ eller som ett avrått begrepp?

Avslutningsvis vill jag peka på ett dilemma med de svenska begreppen i den här typen av ordlistor. I förordet säger författarna att de har försökt välja ut "sekä Suomessa että Ruotsissa vakiintuneita termejä", men tillägger att det i vissa fall har varit nödvändigt att ta med regionala varianter ("alueellisia variantteja") eftersom Finland och Sverige har olika system och terminologin därför inte alltid är identisk. Som exempel nämns vår allmänna farosignal (*yleinen vaaramerkki*) som i Sverige heter viktigt meddelande till allmänheten-signal eller VMA-signal. Också kortversionen viktigt meddelande-signal verkar förekomma, men nämns inte i ordlistan. Det är inte särskilt många termer där ordlistan ger både en finlandssvensk och en sverigesvensk variant. Man kan

självfallet inte dra slutsatsen att resten är gångbart i båda länderna eftersom många ord och begrepp relaterar till finländska myndigheter och vår lagstiftning. Ändå hade jag gärna sett en kommentar till ett ord som undantagsförhållanden (*poikkeusolot*). Och hur är det med provningssignal (*kokeilumerkki*) och skyddsupplagring (*turvavarastointi*)? Räddningsväsende (*pelastustoimi*) förekommer i båda länderna, men var kommer räddningstjänst in, ett ord som inte alls nämns?

Ett stort plus är att man får en cd-version tillsammans med boken.

Margareta Gustafsson

Beredskaps- och befolkningsskyddsordlista, TSK 38, Terminologicentralen TSK och Räddningsbranschens Centralorganisation i Finland 2007.

Recensenter i detta nummer

Filosofie doktor **Jan Lindström** är professor i nordiska språk på Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet.

Charlotta af Hällström-Reijonen är språkvårdare på Focis (tjänstledig).

Caroline Sandström är ordboksredaktör på Ordbok över Finlands svenska folkmål.

Margareta Gustafsson är translator vid riksdagens svenska byrå.